

C-244/20. sz. ügy**Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemről a Bíróság eljárási szabályzata
98. cikkének (1) bekezdése alapján készített összefoglalás****A benyújtás napja:**

2020. június 8.

A kérdést előterjesztő bíróság:

Tribunal Superior de Justicia de Cataluña (Spanyolország)

Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kelte:

2020. május 28.

Fellebbező:

F.C.I.

Ellenérdekű fél:

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS)

Az alapeljárás tárgya

FCI (a továbbiakban: fellebbező) által a Juzgado de lo Social n.º 1 de Reus (reusi 1. sz. szociális és munkaügyi bíróság, Spanyolország) 2018. december 12-i ítélete ellen benyújtott fellebbezés, amely ítélet elutasította a fellebbező által az élettársának a halála alapján előterjesztett, özvegyi nyugdíj iránti kérelmet.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgya és jogalapja

Egy olyan helyzet uniós joggal való összeegyeztethetőségének meghatározásáról van szó, amelyben – a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság, Spanyolország) egyik ítéletének, valamint az annak alapján végrehajtott legutóbbi jogalkotási reformnak a következményeként – a Katalóniában lakóhellyel rendelkező élettársak esetében a túlélő féltől egy formális követelmény nemteljesítése miatt megtagadják az özvegyi nyugdíjhoz való jogot, vagy az említett ellátáshoz való hozzáférés e személyek számára különösen nehezzé válik.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

1. Érvénytelenné kell-e nyilvánítani vagy annak kell-e tekinteni a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló, 1978. december 19-i 79/7/EGK tanácsi irányelv 3. cikkének a túlélő feleknek nyújtott ellátásokat és a családi ellátásokat az említett irányelv hatálya alól kizáró (2) bekezdését amiatt, hogy e rendelkezés ellentétes az uniós jog egyik olyan általános elvével, mint a férfiak és a nők közötti egyenlőség elve, amelyet az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke és 3. cikke, valamint az Európai Unió működéséről szóló szerződés 19. cikke az Európai Unió egyik alapvető értékének, az Európai Unió Alapjogi Chartája 21. cikkének (1) bekezdése, valamint a Bíróság hosszú ideje alkalmazott és állandó ítélkezési gyakorlata pedig alapvető jognak nyilvánított?

2. Úgy kell-e értelmezni az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkét, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája 17. cikkének (1) bekezdését az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény 1. kiegészítő jegyzőkönyve (kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény) 1. cikkével összefüggésben, hogy azokkal ellentétes (a Tribunal Constitucional [alkotmánybíróság] 2014. március 11-i 40/2014 ítéletén, az azt értelmező ítélkezési gyakorlaton, valamint az azt végrehajtó jogalkotási reformon alapuló) olyan nemzeti intézkedés, mint amely az alapeljárásban szerepel, amely – a gyakorlatban, valamint a formalizálttá tételre vonatkozó követelménnyel kapcsolatos általános tájékoztatatlanság és az e követelmény teljesítéséhez való alkalmazkodásra nyitva álló időszak hiánya miatt – először lehetetlenné tette, később pedig rendkívül megnehezítette a Código Civil Catalán (katalán polgári törvénykönyv) által szabályozott élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférést?

3. Úgy kell-e értelmezni az európai uniós jog egyik olyan alapvető elvét, mint a férfiak és nők közötti egyenlőség elve – amely az Európai Unióról szóló szerződés 2. és 3. cikkében alapvető értéként szerepel – és a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetés elve – amelyet az Európai Unió Alapjogi Chartájának 21. cikke alapvető jogként ismer el – az Emberi Jogok Európai Egyezménye 14. cikkével összefüggésben, hogy azzal ellentétes (a Tribunal Constitucional [alkotmánybíróság] 2014. március 11-i 40/2014 ítéletén, az azt értelmező ítélkezési gyakorlaton, valamint az azt végrehajtó jogalkotási reformon alapuló) olyan nemzeti intézkedés, mint amely az alapeljárásban szerepel, amely – a gyakorlatban, valamint a formalizálttá tételre vonatkozó követelménnyel kapcsolatos általános tájékoztatatlanság és az e követelmény teljesítéséhez való alkalmazkodásra nyitva álló időszak hiánya miatt – először lehetetlenné tette, később pedig rendkívül megnehezítette a katalán polgári törvénykönyv által szabályozott élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférést, és ezzel a nőknek sokkal nagyobb arányban okozott hátrányt, mint a férfiaknak?

4. A „születésre” vagy – másodlagosan – a „nemzeti kisebbséghez való tartozásra”, mint az Európai Unió Alapjogi Chartája 21. cikkének (1) bekezdése

által tiltott hátrányos megkülönböztetés okára vagy „indokára” való alapítás tilalmát az Emberi Jogok Európai Egyezménye 14. cikkével összefüggésben úgy kell-e értelmezni, hogy azzal ellentétes (a Tribunal Constitucional [alkotmánybíróság] 2014. március 11-i 40/2014 ítéletén, az azt értelmező ítélkezési gyakorlaton, valamint az azt végrehajtó jogalkotási reformon alapuló) olyan nemzeti intézkedés, mint amely az alapeljárásban szerepel, amely – a gyakorlatban, valamint a formalizálttá tételre vonatkozó követelménnyel kapcsolatos általános tájékoztatatlanság és az e követelmény teljesítéséhez való alkalmazkodásra nyitva álló időszak hiánya miatt – először lehetetlenné tette, később pedig rendkívül megnehezítette a katalán polgári törvénykönyv által szabályozott élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférést?

A hivatkozott uniós jogi rendelkezések

Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ)

2. cikk; a 3. cikk (3) bekezdésének második albekezdése és 6. cikk.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája

A 17. cikk (1) bekezdése; a 21. cikk (1) bekezdése; a 33. cikk (1) bekezdése; a 34. cikk (1) bekezdése; az 52. cikk (1), (2), (3) és (7) bekezdése.

Magyarázatok az Alapjogi Chartához: a 17. és a 21. cikkhez fűzött magyarázat.

A férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló, 1978. december 19-i 79/7/EGK tanácsi irányelv

1. cikk; 2. cikk; 3. cikk (1), (2) és (3) bekezdése; 4. cikk és 5. cikk.

A hivatkozott nemzeti jogi rendelkezések

A társadalombiztosításról szóló általános törvény (a 2007. december 4-i 40/2007 törvénnyel módosított változata, amely a 8/2015 királyi törvényerejű rendelet által történő hatályon kívül helyezéséig hatályban volt)

174. cikk – *Özvegyi nyugdíj* –, 3. pont.

A társadalombiztosításról szóló általános törvény (a legutóbb hatályos változata, amelyet a 2015. október 30-i 8/2015 királyi törvényerejű rendelet módosított)

221. cikk – *Az élettársak özvegyi nyugdíja* –, 2. pont.

„E cikk alkalmazásában élettársi kapcsolatnak minősül a házastársi kapcsolatra jellemző érzelmi kötődéssel azonos kötődéssel létrejött kapcsolat, amelyet olyan

személyek alkotnak, akik nincsenek akadályozva abban, hogy házasságot kössenek, nem állnak házastársi viszonyban más személlyel, és közvetlenül az örökhagyó halálát követően a nyilvántartásba vételről szóló megfelelő igazolással bizonyítják az öt évnél nem rövidebb, megszakítás nélkül fennálló, tartós és közismert együttélést.

Az élettársi kapcsolat fennállását a lakóhely szerinti autonóm közösség vagy önkormányzat valamely különleges nyilvántartásába történő bejegyzés igazolásával vagy egy olyan közokirattal kell bizonyítani, amely tanúsítja az említett kapcsolat létrejöttét. Az említett bejegyzést és a megfelelő közjegyzői okirat formalizálását az örökhagyó halálának időpontját legalább két évvel megelőzően kell megtenni.”

Katalán polgári törvénykönyv. A Katalán Polgári Törvénykönyvnek a személyekkel és a családdal kapcsolatos második könyvéről szóló, 2010. július 29-i 25/2010. sz. törvény

231-1. cikk 1. pontja, 234-1. cikk és 234-2. cikk.

A tényállás és az alapeljárás rövid bemutatása

- 1 A fellebbező a párjával, JMPG-vel (a továbbiakban: örökhagyó) annak haláláig, több mint húsz éven át, megszakítás nélkül egy háztartásban élt. Ezen együttélésből két gyermekük született, 1994. május 9-én és 1998. augusztus 3-án, akiket bejegyezték az anyakönyvbe.
- 2 2017. július 3-án élettársként történő bejegyzésüket kérték a katalóniai élettársi nyilvántartásba.
- 3 2017. augusztus 16-án az örökhagyó elhunyt, a fellebbező pedig özvegyi nyugdíjat kért, amely kérelmet az Instituto Nacional de la Seguridad Social (Nemzeti Szociális Biztonsági Intézet, a továbbiakban: INSS) a 2017. október 25-i határozattal elutasította, mivel nem teljesült két feltétel, azaz, a fellebbező nem bizonyította a legalább öt évig tartó, egy háztartásban történő együttélést, valamint az örökhagyóval formálisan nem élt élettársi kapcsolatban a halál bekövetkezését megelőző két évben. Az INSS a fellebbező által benyújtott közigazgatási panasz elbírálása során a 2018. február 6-i jogerős határozatával helybenhagyta a korábbi határozatot.
- 4 A fellebbező keresetet nyújtott be a Juzgado de lo Social n.º 1 de Reushoz (reusi 1. sz. szociális és munkaügyi bíróság, Spanyolország), amely azt a 2018. december 12-i ítéletével elutasította azzal az indokkal, hogy bár bizonyították a pár tartós és közismert együttélését, nem teljesült az a feltétel, hogy a halál bekövetkezését megelőző két évben formálisan élettársi kapcsolatnak kell fennállnia.

- 5 Az élettársak a közös együttélésüket megelőzően mindketten házastársi kapcsolatban álltak más személyekkel. A fellebbező házassága a házastársának 2014. május 3-i halálával szűnt meg. Az örökhatyó házasságával kapcsolatban 1984. május 7-én különválást mondtak ki anélkül, hogy a házasságot felbontották volna.
- 6 A fellebbező keresetet nyújtott be a kérdést előterjesztő bírósághoz a Juzgado de lo Social (szociális és munkaügyi bíróság) előbbiekben említett ítéletével szemben.

Az alapeljárás feleinek alapvető érvei

- 7 Azon írásbeli beadványokban, amelyeket a kérdést előterjesztő bíróság által megállapított határidőn belül nyújtottak be egy előzetes döntéshozatal iránti kérelemnek az Európai Unió Bíróságához való esetleges benyújtásával kapcsolatban, a fellebbező az említett kérelem előterjesztése mellett foglalt állást, miközben az INSS nem értett egyet azzal, és úgy vélte, hogy a hivatkozott, hátrányosan megkülönböztető hatások nem álltak fenn.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem alapjának rövid bemutatása

- 8 A szociális biztonság területén elfogadott intézkedésekről szóló, 2007. december 4-i 40/2007 törvény módosította a társadalombiztosításról szóló általános törvény (a továbbiakban: LGSS) 174. cikkét, és a 3. pontban megállapította az úgynevezett „élettársak” özvegyi nyugdíjra való jogosultságát, amely addig kizárólag a házasságban élőket illette meg, feltéve, hogy teljesülnek a szociális biztonsági rendszerbe történő járulékfizetéssel kapcsolatos követelmények, valamint a túlélő félnek az elhunyt személytől való gazdasági függőségével kapcsolatos kiegészítő feltétel. Az említett bekezdésben élettársi kapcsolatnak minősül „a házastársi kapcsolatra jellemző érzelmi kötődéssel azonos kötődéssel létrejött kapcsolat, amelyet olyan személyek alkotnak, akik nincsenek akadályozva abban, hogy házasságot kössenek, nem állnak házastársi viszonyban más személlyel, és közvetlenül az örökhatyó halálát követően a nyilvántartásba vételről szóló megfelelő igazolással bizonyítják az öt évnél nem rövidebb, megszakítás nélkül fennálló, tartós és közismert együttélést”.
- 9 A 174. cikk ugyanezen 3. pontja megállapította, hogy „az élettársi kapcsolat fennállását a lakóhely szerinti autonóm közösség vagy önkormányzat valamely különleges nyilvántartásába történő bejegyzés igazolásával vagy pedig olyan közokirattal kell bizonyítani, amely tanúsítja az említett kapcsolat létrejöttét [...] az örökhatyó halálának időpontját legalább két évvel megelőzően”. Ezt követően egy fontos kivételt bevezetésére került sor az említett pont utolsó, **ötödik alpontjában** annak megállapításakor, hogy „a saját polgári joggal rendelkező autonóm közösségekben az előző alpontban hivatkozott együttélésre vonatkozó követelmény teljesülése esetén az élettársi kapcsolat megállapítása és bizonyítása az említett autonóm közösség különös szabályaival összhangban történik”.

- 10 Katalónia olyan terület, amelynek mindig volt saját polgári joga, amely jelenleg a Código Civil de Cataluña-ban (katalán polgári törvénykönyv) ölt testet, amely törvénykönyv rendelkezéseinek alkalmazása elsőbbséget élvez bármely egyéb jogszabállyal szemben, ideértve a spanyol Código Civilt (polgári törvénykönyv) is. Az élettársi kapcsolatokat Katalóniában a katalán polgári törvénykönyv 234. cikke szabályozza. Az „Élettárs” című 234-1. cikk megállapítja, hogy „két olyan személy, akik a házassághoz hasonló életközösségben élnek, élettársnak minősülnek a következő esetek bármelyikében: a) ha az együttélés megszakítás nélkül több mint két évig fennáll; b) ha az együttélés ideje alatt közös gyermek születik; vagy c) ha a kapcsolat fennállását közokiratba foglalják”. Ez azt jelenti, hogy az LGSS 174. cikkének 1. pontjában megállapított rendszertől eltérően – amely a saját polgári joggal nem rendelkező autonóm közösségekre alkalmazandó – nincs előírva, hogy az élettársi kapcsolatot konstitutív jogi aktussal formába kell önteni, hanem elegendő a házassági életközösséghez hasonló együttélést bizonyítani a jog által elismert bármely bizonyítási móddal. A katalán jog az esetleges korábbi házassági kötelék felbontását sem írja elő.
- 11 A *Boletín Oficial del Estado* (BOE) 2014. április 10-i számában közzétett, 2014. március 11-i ítélettel (a továbbiakban: STC 40/2014 ítélet) a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette az LGSS 174. cikke 3. pontjának fent hivatkozott **ötödik alpontját**, amely az általános rendszer alóli kivételként a saját polgári joggal rendelkező autonóm közösségek különös szabályozására hivatkozott az élettársi kapcsolat meghatározása és bizonyítása tekintetében, és úgy értelmezte, hogy az az özvegyi nyugdíj szabályozása tekintetében egyenlőtlen bánásmódot foglal magában a túlélő fél lakóhelye szerinti autonóm közösség alapján, ami nem igazolható. A Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) ezt az érvénytelenséget és alkotmányellenességet *ex nunc* hatállyal mondta ki az ítélelhozatal időpontját követően bekövetkezett esetekre, illetve azon eljárásokra, amelyekben még nem született közigazgatási határozat vagy jogerős ítélet. E tekintetben az STC 40/2014 ítélet a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) két bírójának különvéleményét tartalmazza, akik úgy vélik, hogy az élettársakkal szemben nem áll fenn egyenlőtlenység az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés tekintetében, hanem egyszerűen a rájuk a regionális állampolgárságuk alapján vonatkozó jogállásra kell hivatkozni.
- 12 Ezek az ítélet rendelkező részében foglalt kifejezések olyan közigazgatási és bírói gyakorlathoz vezettek, amely alapján immár azonnali jelleggel, *ad solemnitatem* formális kötelezettségként írták elő a két évvel korábban történő, nyilvántartásba bejegyzést vagy közjegyzői okiratba foglalást, ideértve azokat az eseteket is, amikor az elhalálozás az STC 40/2014 ítélet előtt történt, azonban folyamatban volt egy eljárás, amelyben még nem született jogerős határozat.
- 13 Másfelől, a jogalkotó az említett STC 40/2014. sz. ítéletet követően másfél évig nem módosította az özvegyi nyugdíjjal kapcsolatos jogszabályi rendelkezést annak érdekében, hogy törölje a jogrendből a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) által megsemmisített alpontot. Az LGSS új szövegét ugyanis a

2015. október 30-i 8/2015 királyi törvényerejű rendelettel fogadták el, amelynek az „Élettársak özvegyi nyugdíja” című 221. cikke az élettárs jogi fogalmát szó szerint ugyanúgy határozza meg, mint az LGSS korábbi 174. cikkének 3. pontja, azonban abban már nem szerepel a saját polgári joggal rendelkező autonóm közösségekkel kapcsolatos kivétel. A katalán autonóm kormány ugyancsak nem reagált az új helyzetre a katalán élettársi nyilvántartás létrehozásáról szóló, 2015. október 6-i 3/2015 rendelettvény kihirdetéséig. E nyilvántartás 2017. április 1-jéig nem működött.

- 14 Sem az STC 40/2014 ítélet, sem pedig a jogalkotó nem állapított meg semmilyen átmeneti időszakot a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) hivatkozott ítélezési gyakorlatának alkalmazására, valamint Katalóniában az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférésre vonatkozó új követelményre. Az említett ítéletnek a BOE 2014. április 10-i számában való közzétételén kívül az Administración central del Estado (központi állami igazgatás) és az Administración autonómica de Cataluña (katalán autonóm közigazgatás) sem tájékoztatta a katalán társadalmat a nyilvántartásba való bejegyzés vagy a közjegyzői okiratba foglalás szükségességéről annak érdekében, hogy az élettársak egyikének halála esetén a másik fél továbbra is számíthasson az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférésre.
- 15 Az STC 40/2014 ítélettel létrehozott új helyzet tehát kezdetben amiatt akadályozta Katalóniában az élettársi kapcsolat fennállásából eredő özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférést, hogy nyilvánvalóan lehetetlen volt a két évvel korábban történt, nyilvántartásba való bejegyzést bizonyítani, később pedig a fentiekben bemutatott okok nehezebbé tették az említett ellátáshoz való hozzáférést. Az élettársi nyilvántartást szabályozó, említett 3/2015 rendelettvény preambuluma maga is elismeri, hogy „a javasolt szabályozás sürgős és rendkívüli szükségességét az az egyenlőtlen helyzet határozza meg, amelyben a katalán polgári törvénykönyv hatálya alá tartozó élettársak vannak a spanyol állam többi területén lévő párokhoz képest, ahol szabályozták az említett nyilvántartást, és amely párok emiatt rendelkeznek bizonyítási eszközzel az élettársi kapcsolatuk bizonyítására”.
- 16 Másfelől, az özvegyi nyugdíj – akár házassági kötelékből, akár élettársi kapcsolatból származik – Katalóniában és Spanyolország többi részén egyaránt erőteljesen „feminizált” ellátás, azaz a kedvezményezettjeinek több mint 90%-a nő. Ez egy olyan statisztikai adat, amelyet az alapeljárásban nem vitattak, és amely a családokban hagyományos feladatmegosztással magyarázható.
- 17 Összefoglalva, az STC 40/2014 ítéletet közvetlenül követő években az élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíj új kedvezményezettjeinek száma Katalóniában a felére csökkent, amely csökkenés a spanyol állam egészében nem érzékelhető mértékű.
- 18 Ennélfogva, miután a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) – Katalóniában, valamint Aragóniában és Navarrában „negatív jogalkotóként” eljárva – jelentősen módosította az özvegyi nyugdíj e típusára irányadó jogi keretet, az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés a „jog szerinti párokra” korlátozódott, amelyek alatt a

nyilvántartásba való bejegyzésre vagy a közjegyzői okiratba foglalásra vonatkozó, hivatkozott formális követelmény teljesülése következtében a „formalizált élettársi kapcsolatokat” kell érteni. Az STC 40/2014. ítélet szigorú alkalmazása, valamint az alkotmányellenesség megállapításának időbeli hatálya alapján a kérdést előterjesztő bíróság a jog által előírt módon megtagadta az élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés elismerését, ha nem bizonyították a nyilvántartásba való bejegyzésre vagy a közjegyzői okiratba foglalásra vonatkozó formális követelményt, ideértve az említett ítélet kihirdetését megelőzően bekövetkezett haláleseteket is (amikor nem hoztak jogerős határozatot a vonatkozó eljárásban). 39 meghozott határozatból 36-ot olyan eljárásban hoztak, amelyben a kérelmező nő volt, egy olyan ellátás „feminizált” jellegét tükrözve, amely továbbá gazdasági függésre vonatkozó előfeltevésen alapul.

- 19 Annak ellenére, hogy törvény kizárja az STC 40/2014 ítéletben foglalt – az élettársi kapcsolatnak az elhalálozást két évvel megelőző bejegyzésének vagy közjegyzői okiratba foglalásának szükségessége tekintetében történő – alkotmányellenessé és semmissé nyilvánítás időbeli hatálya eseti alapon történő rugalmas alkalmazásának lehetőségét, a kérdést előterjesztő bíróságnak kétségei vannak afelől, hogy a Katalóniában a szóban forgó özvegyi nyugdíjhoz való hozzáféréssel összefüggésben a fent bemutatott körülmények miatt – az új jogszabályi előíráshoz való alkalmazkodást szolgáló átmeneti időszak hiánya, az állampolgárok tájékoztatásának hiánya, a jogalkotási reform, valamint az élettársi jegyzék létrehozásának késedelme – bekövetkezett jelentős nehézségek egyenlőtlen helyzetet hoztak-e létre, ami az uniós joggal ellentétes módon egyértelműen hatást gyakorol a nemek közötti egyenlőségre.
- 20 Miközben ugyanis a spanyol állam többi részén az élettársak 2008. január 1-jétől tudták, hogy a 40/2007 törvény alapján – amely az ellátást létrehozta – szükséges a bejegyzés vagy a közjegyzői okiratba foglalás az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáféréshez, addig Katalóniában jogos bizalom alakult ki azzal kapcsolatban, hogy ilyen követelmény nincs előírva az LGSS alapján a katalán különös szabályozásra történő hivatkozásra tekintettel. Ily módon a kérdést előterjesztő bíróság az alapjogvita tényállása alapján úgy véli, hogy a fellebbező és az örökhagyó formalizálták volna a kapcsolatukat, ha időben tudták volna, hogy az elengedhetetlen az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáféréshez. Erre ténylegesen 2017. júliusban került sor, a katalóniai élettársi nyilvántartás létrejöttét követően.
- 21 Ez az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés tekintetében fennálló korlátozás – az olyan, járulékalapú nyugdíjjal kapcsolatos várakozások ebből következő meghiúsulásával együtt, amely támogatási jelleget ölt – értelmezhető úgy, hogy közvetett hátrányos megkülönböztetést valósít meg azáltal, hogy a semleges megfogalmazása ellenére sokkal több nőt érint hátrányosan, mint férfit, az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) (lásd: 2011. október 20-i Brachner ítélet, C-123/10, 56. és 70. pont; 2012. november 22-i Elbal Moreno ítélet, C-385/11, 29. pont; 2017. november 9-i Espadas Recio ítélet, C-98/15, 38. pont) ítélezési gyakorlatával összhangban. Következésképpen, ha megállapítható, hogy

az STC 40/2014 ítélet az ismertetett körülmények miatt olyan helyzetet idézett elő, amely objektíven nemek közötti közvetett hátrányos megkülönböztetést megvalósító helyzetnek minősíthető, ez lehetővé teszi a kérdést előterjesztő bíróság számára – amely a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) említett ítéletében megállapított ítélkezési gyakorlatot, valamint az LGSS-nek az özvegyi nyugdíjat szabályozó, jelenlegi 221. cikkét rugalmasan értelmezi az uniós jog elsőbbsége alapján, valamint a felmerült kérdések eseti elemzését követően –, hogy elismerje a nyugdíjhoz való jogot azokban az STC 40/2014 ítéletet követő években bekövetkezett esetekben, amelyekben az a teljes meggyőződés alakult ki, hogy az özvegyi nyugdíj kérelmezőjének és párjának az autonóm közösségek más kedvezményezettjeivel azonos feltételek mellett ténylegesen nem volt lehetősége arra, hogy megismerjék és teljesítsék az ezen ellátáshoz való hozzáférésre vonatkozó új jogi követelményt.

- 22 E következtetés a kérdést előterjesztő bíróság által előterjesztett első kérdéshez vezet, miután utóbbi szükségesnek tartja azon kétségek elosztatását, amelyek a férfiak és a nők közötti egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló, 1978. december 19-i 79/7/EGK tanácsi irányelv 3. cikke (2) bekezdésének érvényességével kapcsolatban merültek fel, e bekezdésnek a következő rendelkezését érintően: „ez az irányelv nem vonatkozik a jogosult túlélő hozzátartozóinak az ellátásaira, illetve a családi ellátásokra vonatkozó rendelkezésekre”, azon elvvel összefüggésben, amely – az említett irányelv 4. cikkének (1) bekezdése szerint – „azt jelenti, hogy semmilyen nemi megkülönböztetés nem állhat fenn”. A kérdést előterjesztő bíróság ugyanis azt kérdezi, hogy az említett ellátásoknak az irányelvi védelemben részesülő túlélő felek javára történő kizárása nem ellentétes-e az EUSZ 2. cikkben, az EUSZ 3. cikkben, az EUMSZ 19. cikkben, az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: Charta) 21. cikkében, az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatában, valamint a Charta 33. cikkében és 34. cikkének (1) bekezdésében foglalt, a férfiak és nők közötti egyenlőségre vonatkozó alapvető elvvel.
- 23 Nem szabad megfelelkezni arról, hogy a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról szóló 2006/54/EK irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja ezen irányelv hatálya alá vonja a foglalkoztatási szociális biztonsági rendszerekben „a túlélő hozzátartozói ellátásokat és a családi támogatásokat”, ami nyilvánvalóvá teszi a 79/7 irányelv által az állami szociális biztonság terén nyújtott hasonló ellátásokkal kapcsolatban előírt kizárás fenntarthatatlan és elavult jellegét, figyelembe véve ezenkívül azt, hogy a jelen ügyben egy járulékalapú, azaz a korábbi hozzájárulásokon alapuló ellátásról van szó.
- 24 Az érvényességgel kapcsolatos előző kérdésre adandó választól függetlenül, a kérdést előterjesztő bíróság annak tisztázását is szükségesnek tartja, hogy az STC 40/2014 ítélet által létrehozott helyzet ellentétes-e a Charta 17. cikkével, valamint 21. cikkének (1) bekezdésével, amelyek többek között a tulajdonhoz való jogot, valamint a nem, születés vagy nemzeti kisebbséghez való tartozás alapján történő

hátrányos megkülönböztetés tilalmát rögzítik. Az EUSZ 6. cikk szerint a Charta ugyanolyan jogi erővel bír, mint a Szerződések.

- 25 A megfogalmazott kérdések relevanciájával kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy a kérdést előterjesztő bíróság a spanyol szabályozással összhangban köteles alkalmazni a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) által megállapított kritériumot az élettársi kapcsolat két évvel korábban történő formalizálttá tételére vonatkozó követelmény *ex nunc* hatályával kapcsolatban, az STC 40/2014 ítélet rendelkező részétől való eltérés lehetősége nélkül. Ebből következik, hogy az uniós jog elsőbbségének elve alapján csak abban az esetben lehet rugalmassá tenni a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) ítélkezési gyakorlatának, valamint az özvegyi nyugdíjra vonatkozó későbbi szabályozásnak a szigorú alkalmazását, ha a Bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre akként válaszol, hogy az elemzés tárgyát képező ténybeli és jogi helyzet érinti azon alapvető jogokat, amelyek értelmezését kéri.
- 26 Ami a Bíróságnak az előterjesztett kérdések megválaszolására vonatkozó hatáskörét illeti, a Bíróság legutóbbi ítélkezési gyakorlatából következik, hogy ez a hatáskör vitathatatlan (lásd: 2017. június 13-i Florescu ítélet, C-258/14; 2018. április 17-i Egenberger ítélet, C-414/16; 2018. november 6-i Bauer és Brossonn ítélet, C-569/16 és C-570/16; 2019. november 19-i AK-ítélet, C-585/18, 624/18 és 625/18). A Bíróság ugyanis kijelentette, hogy bizonyos alapvető jogok önmagukban elegendők, ezért azokat az uniós jog vagy a nemzeti jog egyéb jogszabályainak nem kell kidolgoznia annak érdekében, hogy a magánszemélyekre olyan jogot ruházzanak, amelyre hivatkozhatnak. Hasonlóképpen, ezen ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a Bíróság feladata felügyelni a Chartában foglalt alapvető jogok megfelelő értelmezését, különösen amikor azok az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményben (a továbbiakban: EJEE) elismert jogoknak felelnek meg. Mindenesetre egyfelől az egyenlőség és a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvéről, másfelől pedig egy szociális biztonsági ellátásról van szó, és mindkettő az Európai Unió hatáskörébe tartozik.
- 27 Az első értelmezési kérdés a Charta 17. cikkének (1) bekezdésére hivatkozik, amelynek szövege a következő: „mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségekért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát, az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni.” Az Alapjogi Chartához fűzött magyarázatok szerint ez a cikk az EJEE kiegészítő jegyzőkönyve 1. cikkének felel meg.
- 28 A Bíróságnak az EJEB 2011. július 7-i Stummer kontra Ausztria ítéletre hivatkozó ítélkezési gyakorlata szerint ha egy jogszabály szociális ellátás automatikus nyújtását írja elő, akkor e jogszabály a feltételeinek megfelelő személyek számára

az EJEE 1. kiegészítő jegyzőkönyve 1. cikkének hatálya alá tartozó vagyoni érdeket teremt; a szociális biztonsági rendszerbe fizetett járulékok alapján fennálló jogosultságok ezért e cikk alkalmazásában vagyoni jogoknak minősülnek. Mindazonáltal az e cikkben biztosított tulajdonhoz való jog nem abszolút jog, és annak gyakorlását az Unió által kitűzött közérdekű célok korlátozhatják (lásd: 2017. június 13-i Florescu ítélet, C-258/14, 49., 50. és 51. pont). E tekintetben kellően szemléletes az EJEB 2018. február 8-i Nagy kontra Magyarország ügyben hozott ítélete is, különösen a 80., 82. és 88. pont.

- 29 Az STC 40/2014 ítéletben a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) a döntését annak szükségességére alapítja, hogy a spanyol állam valamennyi autonóm közössége számára egyenlővé kell tenni az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés feltételeit. Márpedig a kérdést előterjesztő bíróság – az arányosság elve alapján, amelynek a Charta által elismert alapvető jogok valamennyi korlátozása tekintetében alkalmazandónak kell lennie – kétségesnek véli az alkotmányellenesség és a semmisség megállapításának elfogadhatóságát, ami a közigazgatási és a bírói gyakorlatban annak azonnali előírásához vezetett, hogy formális követelményre van szükség akkor is, ha az örökhagyó az ítélethozatal előtt halálozott el. Logikusabb és az érintett személyek jogos várakozásait jobban tiszteletben tartó megoldás lett volna egy átmeneti időszak megállapítása a legalább két évre vonatkozó új követelményhez való alkalmazkodáshoz, amely az élettársi kapcsolat bejegyzésére vonatkozó előírás.
- 30 Következésképpen – ahogyan azt az EJEB 2018. február 8-i Nagy kontra Magyarország ügyben hozott ítélet 89. pontja megállapítja – „a konkrét ügy egyéni körülményeinek – különösen az említett feltételekben bekövetkezett változás jellegének – alapos vizsgálata alapján, annak ellenőrzése érdekében, hogy fennáll-e a belső jog szempontjából kellően meghatározott lényeges vagyoni érdek”, a kérdést előterjesztő bíróság számára annak tisztázása szükséges, hogy azokban az esetekben, amikor kialakul az a meggyőződés, hogy az érintett személy számára, akinek teljes mértékben elismerték az özvegyi nyugdíjhoz való automatikus jogát a keletkeztető körülmény (az örökhagyó halála) bekövetkezésekor, a bemutatott körülmények miatt lehetetlen volt vagy nagy nehézséggel járt volna az új formális követelmény megismerése és az annak való megfelelés, úgy kell-e érteni, hogy a Charta 17. cikke által védett vagyoni érdek vált érintetté.
- 31 A következő értelmezési kérdés a nemen alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalma elvének – amelyet a Charta a 21. cikkének (1) bekezdésében alapvető jogként rögzít – az EUSZ 2. cikkel, az EUSZ 6. cikkel, valamint az EJEE 14. cikkével összefüggésben történő értelmezésével kapcsolatos. Releváns továbbá a 79/7 irányelv 1. cikke a túlélő fél számára nyújtott ellátások kizárása tekintetében felmerült értelmezési kérdésre adandó választól függően. A „Magyarázat a [Charta] 21. cikk[é]hez” című magyarázat szerint ez a cikk az EJEE 14. cikkéből merít, és annyiban, amennyiben egyezik az EJEE említett 14. cikkével, azzal összhangban alkalmazandó. Az EJEE a 14. cikkben megállapítja, hogy „a jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok

élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.”

- 32 A Bíróság megállapította, hogy közvetett hátrányos megkülönböztetés áll fenn, ha egy nemzeti intézkedés alkalmazása a semleges megfogalmazása ellenére sokkal több nőt érint hátrányosan, mint férfit (lásd: 2011. október 20-i Brachner ítélet, C-123/10, 56. és 70. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat; 2012. november 22-i Elbal Moreno ítélet, C-385/11, 29. pont; 2017. november 9-i Espadas Recio ítélet, C-98/15, 38. pont; 2019. május 8-i VVL-ítélet, C-161/18).
- 33 Ahogyan azt a kérdést előterjesztő bíróság már jelezte, Katalóniában az élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés korlátozása a nemek közötti egyenlőségre egyértelműen hatást gyakorló, egyenlőtlen helyzetet idézett elő, mivel nyilvánvalóan „feminizált” nyugdíjról van szó, amennyiben az – annak ellenére, hogy formálisan semleges korlátozásnak minősül – az esetek 90%-ában a nőket érintette, és ennél fogva az értelmezhető úgy, hogy közvetett hátrányos megkülönböztetést valósít meg. Ebben a tekintetben, a jelen üggyhöz hasonló körülmények között, amelyben a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) egyik ítélete, valamint a későbbi jogalkotási reform (amely az LGSS új 221. cikkében jelenik meg) egyenlőtlen helyzetet idéznek elő személyek csoportjai között, a Bíróság megállapította, hogy hátrányosan megkülönböztetőnek vélt szabály alkotójaként a tagállam feladata annak bizonyítása, hogy az említett szabály megfelel a szociálpolitikája jogos célkitűzésének, hogy e célkitűzés távol áll minden, nem alapuló hátrányos megkülönböztetéstől, és hogy észszerűen vélhető úgy, hogy a megválasztott eszközök alkalmasak az említett célkitűzés megvalósítására (2011. október 20-i Brachner ítélet, C-123/10, 74. pont).
- 34 Mindenesetre meg kell jegyezni, hogy a kérdést előterjesztő bíróság szerint a Bíróságnak két intézkedést kell külön-külön értékelnie, azaz egyfelől a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) azon alaphatározatát, hogy a spanyol állam valamennyi autonóm közösségében egyenlővé kell tenni az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáférés feltételeit azzal, hogy Katalóniában (valamint Aragóniában és Navarrában) is előírják az élettársi kapcsolat formalizálttá tételére vonatkozó követelményt, ellentétben az ezen autonóm közösségek saját polgári joga által előírtakkal, amelynek alkalmazása elsőbbséget élvez; másfelől pedig az ezen egyenlővé tétel azonnali – előzetes értesítés, valamint átmeneti alkalmazkodási határidő nélkül történő – hatálybalépésével kapcsolatos határozatot.
- 35 Meg kell jegyezni azt is, hogy sem a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) – az STV 40/2014 ítélet meghozatalakor –, sem pedig a jogalkotó – az új szabályozás elfogadásakor – nem vette figyelembe a két intézkedés, különösen az élettársi kapcsolat formalizálttá tételére vonatkozó *ex nunc* követelmény által a női nemre az özvegyi nyugdíj vonatkozásában fennálló feminizációs tényezőre figyelemmel gyakorolt negatív hatásokat.

- 36 Ki kell emelni azt is hogy ez a konkrét ellátás – olyan gazdasági függést feltételezve, amelynek az ellátásra jogosultságot keletkeztető esemény bekövetkezésekor és a jogosultság időtartama alatt egyaránt fenn kell állnia (LGSS 221. cikk (1) bekezdése) – egyértelműen támogatási jellegű, és a túlélő társat illeti, aki nem kap házastársi viszonyból származó özvegyi nyugdíjat, amelynek esetében nincs előírva ilyen követelmény, és emiatt az elemzés tárgyát képező helyzet sértheti továbbá a Charta 33. cikkének (1) bekezdésében foglalt, a „család jogi, gazdasági és szociális védelm[éhez]” való alapvető jogot az Európai Szociális Charta 16. cikkével összefüggésben.
- 37 Végül, a szociális ellátórendszer fenntarthatóságával összefüggő gazdasági okokra történő lehetséges hivatkozással kapcsolatban az ügyiratban szereplő gazdasági adatok alapján az élettársi kapcsolatból származó özvegyi nyugdíjak nem haladják meg az özvegyi nyugdíjak egészének 1%-át. Ezenkívül egy járulékalapú állami társadalombiztosítási nyugdíjról van szó, azaz amelyet az örökhangyó (és az őt alkalmazó vállalkozás) által a szociális biztonsági rendszerbe fizetett járulékokból finanszíroznak.
- 38 Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett negyedik kérdésben egy második megkülönböztetési ok fennállásának lehetősége merül fel a születés vagy – másodlagosan – nemzeti kisebbséghez való tartozás alapján.
- 39 Ahogyan azt a kérdést előterjesztő bíróság korábban megjegyezte, miközben a spanyol állam többi autonóm közösségében az élettársak 2008. január 1-jétől – amely a (40/2007 törvény szerinti) ellátás hatálybalépésének időpontja – ismerték az özvegyi nyugdíjhoz való hozzáféréshez szükséges, a bejegyzésre vagy a formális létrehozásra vonatkozó kötelező követelményt, addig Katalóniában, Aragóniában és Navarrában jogos bizalom alakult ki azzal kapcsolatban, hogy ilyen követelmény nincs előírva, mivel az élettársak jogi fogalma tekintetében a saját polgári jogukat alkalmazták. E bizalmat az STC 40/2014 ítéletet megelőző közigazgatási és bírói gyakorlat alátámasztotta.
- 40 A már bemutatott körülmények, amelyek a Tribunal Constitucional (alkotmánybíróság) említett ítéletét követően következtek be, a jelen ügyben a Katalóniában való lakóhellyel rendelkezésből eredően is egyenlőtlen helyzetet hoztak létre. Ebben az összefüggésben a kérdést előterjesztő bíróság számára annak tisztázása szükséges, hogy a hivatkozott helyzet tekinthető-e azon alapuló hátrányos megkülönböztetésnek, hogy az élettársak mindegyike Barcelonában született vagy – másodlagosan –, hogy nemzeti kisebbséghez tartozik a katalánok politikai jogállása alapján, figyelemmel arra, hogy Katalónia alkotmányosan elismeri az „állampolgári” jogállást és a polgári jogi szabályozás kizárólagos hatáskörét, amelyből végeredményben az a jogi helyzet ered, amely a védelem nélküli és esetlegesen hátrányos megkülönböztetést eredményező helyzetet előidézte.